

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті розглянуто проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх. Показанні результати аналізу навчально-методичної літератури щодо соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх. Висвітлені результати аналізу дисертаційних досліджень за фахом "соціальна педагогіка". Обґрунтована доцільність проведення наукових досліджень у напрямку підготовка соціального педагога до професійної діяльності з профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх

Ключові слова: *напрямок підготовки, дослідження, навчальна література, соціально-педагогічна профілактика, професійна готовність, делінквентна поведінка, соціальний педагог.*

Постановка проблеми. Зростаюча складність і різноманіття форм соціокультурного розвитку суспільства вимагає нових підходів до його вивчення, до посилення культурної та ідеологічної функції вищої соціально-педагогічної освіти. Тому важливим завданням залишається підвищення якості освіти, при цьому якість освіти залежить не лише від процесу засвоєння знань, навичок і вмінь, а особливо важливим є процес становлення студента як суб'єкта різноманітних видів і форм розумової діяльності людини та особистості громадянина [1].

Слід зауважити, що процес інтеграції українського суспільства у світову спільноту доводить ефективність рішення багатьох соціальних проблем саме засобами соціальної роботи. В цих умовах практична підготовка соціальних педагогів має свої особливості, які зумовлені специфікою процесу становлення і розвитку професії. Особливої актуальності у цьому контексті набуває питання гармонізації теоретичного і практичного складників підготовки майбутніх фахівців, подальшої розробки засад практичного навчання студентів, зорієнтованості на формування професійних умінь і навичок, стійкої мотивації майбутньої професійної діяльності. Отже, професійна підготовка майбутнього соціального педагога має розглядатися у контексті загальної підготовки спеціаліста згідно з сучасними потребами держави. У державі потреби визначають її громадяни.

Сучасна педагогічна наука наголошує що підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна бути зорієнтована на оволодіння системою професійно-педагогічних знань та вмінь не лише під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, а й під час освоєння фахових дисциплін. Класифікатор професій дає таке визначення працівникові-професіоналу: професіонал – працівник, який володіє високим рівнем теоретичної підготовки і сформованості системи умінь та навичок для роботи за обраним фахом. Критерієм готовності є його здатність виконувати роботу (професійну діяльність) різної складності відповідно з прийнятих норм [2].

Підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна бути зорієнтована на оволодіння системою професійно-педагогічних знань та вмінь не лише під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, а й під час освоєння фахових дисциплін. Так, виходячи з положень Концепції педагогічної освіти, фахова підготовка передбачає вироблення практичних умінь і навичок, необхідних студенту для здійснення майбутньої професійної діяльності [3].

Питання професійної підготовки вивчалися багатьма дослідниками, причому з різних позицій: неперервності (А. Алексюк, І. Зязюн, В. Луговий, В. Майборода, О. Мороз, Н. Ничкало, В. Поліщук та ін.); психологічних аспектів професійного становлення (Л. Божович, Є. Клімов, І. Кон, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн); технологій професійної підготовки, впливу форм і методів навчально-виховного процесу на формування особистості майбутнього фахівця (П. Анохін, Ю. Бабанський, М. Данилов, А. Леонтьєв, Т. Шамова, Г. Шукіна та ін.); формування професійно важливих особистісних якостей спеціаліста (Д. Брунер, Б. Гершунський, А. Петровський, С. Рубінштейн, С. Чистякова та ін.); організаційно-педагогічних аспектів співробітництва педагогів і студентів (В. Кан-Калік, А. Леонтьєв, А. Мудрик та ін.); співвідношення розвитку особистості та її саморегуляції (Ю. Мисливський, В. Мухіна, В. Мудрик); формування і розвитку професійної майстерності, творчості (І. Зязюн, В. Моляко, В. Паламарчук, М. Поташник, В. Семиченко, Р. Хмелюк та ін.); проблем професійної допрофесійної підготовки та професійного визначення (Г. Балл, Т. Васильєв, О. Вітківська, М. Гінзбург, М. Дяченко, А. Журкіна, Д. Закатнов, Я. Камінецький, В. Мачуський, О. Мельник, І. Михайлов; Г. Субтельна, Б. Федоришин, С. Чистякова та ін.); довузівської підготовки у системі неперервної педагогічної освіти (А. Линенко; М. Поліщук, Л. Райко, В. Федяєва та ін.); питання допрофесійної підготовки соціального педагога (В. Бочарової, З. Гилязової, Л. Міщик, В. Келасьєва, Є. Клімова; та ін.); технології здійснення процесу вузівської підготовки (І. Адушкін, А. Арнольдов, С. Тетерський, С. Кашін, Н. Ципюк та ін.); проблеми професійної підготовки у вищій школі і формування професійної готовності педагогічних працівників (В. Андрущенко, В. Галузінський, М. Євтух, О. Мороз, В. Омеляненко, В. Сагарда, В. Сластьонін, М. Фіцула та ін.). Особливості підготовки фахівців до соціально-педагогічної діяльності розглядали в своїх працях В. Бочарова, Ю. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Г. Лактіонова, Л. Міщик, І. Мигович, В. Поліщук, Ю. Поліщук, С. Харченко та ін.

В цілому, формування змісту підготовки майбутніх спеціалістів в Україні є наслідком складної взаємодії внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних процесів, які спричиняють попит на потребу в соціальних фахівцях. Їх кількість і вимоги до кваліфікаційного рівня визначаються сукупною дією ряду чинників, які пов'язані не тільки з умовами і стилем життя населення, а й з наявністю мотивації та здатністю українського національного ринку одночасно формувати і підтримувати її й задовольняти соціальні потреби. Отже, у сучасних умовах важливим є максимальне наближення рівня підготовки фахівців соціальної сфери до безпосередньої практичної діяльності після завершення навчання.

Важливою в діяльності соціального педагога є соціально-профілактична, яку, підкреслюється, він приводить у дію за допомогою соціально-правових та юридичних механізмів з метою подолання негативних впливів навколишнього середовища. Наявність соціально-профілактичної функції в діяльності соціального педагога також відображено в роботах: О. Безпалько, М. Галагузової, А. Капської, А. Кравченко, Л. Мардахаєва, **І. Миговича**, Л. Міщик, П. Павленок, В. Сластьоніна, Е. Студьонова, З. Шевців, М. Фірсовата ін.

Узагальнено, реалізація соціальним педагогом соціально-профілактичної функції передбачає: організацію систему профілактичних заходів щодо попередження поведінки, що відхиляється (девіантної), і злочинної (делінквентної) поведінки дітей і підлітків; надання впливу на формування морально-правової стійкості; організація системи заходів щодо соціального оздоровлення сім'ї; своєчасна соціально-правова та інша допомога сім'ям і дітям груп соціального ризику [4, с. 22-24].

Отже професійна профілактична діяльність соціального педагога охоплює розв'язання кола проблем, пов'язаних з проявами делінквентної поведінки. Тому сьогодні постала потреба у соціальних педагогах, які б володіли науковими знаннями і досвідом, могли б їх застосовувати у повсякденній профілактичній діяльності з неповнолітніми. Слід зауважити що підготувати майбутнього соціального педагога до соціально-педагогічній профілактики делінквентної поведінки, можлива тільки за умови включення студентів у навчально-практичну діяльність, яка є складовою педагогічної підготовки до професійної діяльності. Тому фахова підготовка соціальних педагогів має здійснюватися з урахуванням досягнень та перспектив розвитку процесу соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки загалом.

На наше переконання, наявність соціально-профілактичної функції повинна передбачати теоретико-методичне забезпечення. Ми вважаємо, що стан теоретичного забезпечення процесу

професійної підготовки соціального педагога до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх можливо перевірити через здійснення аналізу наукових досліджень соціально-педагогічного напрямку. Отже, метою статті здійснення аналізу наукових досліджень в соціально-педагогічній сфері, як ґрунтовної основи для визначення перспективних напрямків наукових досліджень.

Результати теоретичного аналізу. Профілактична діяльність знаходить своє відображення не тільки в діяльності соціальних педагогів та соціальних працівників. Профілактика відхилень поведінки є предметом таких наук як "Соціальна педагогіка", "Соціальна робота", "Кримінологія", "Соціологія", "Юридична психологія", "Адиктологія", "Девіантологія", тому аналіз досліджень здійснювався в цих напрямках. Отже сучасні науковці досліджували: тенденції становлення теорії і практики соціально-педагогічної роботи (І. Зверева, А. Рижанова, Л. Штефан та ін.) теоретико-методологічних основи соціально-педагогічної роботи з певними категоріями населення (І. Іванова, Т. Яцула, Н. Заверійко та ін.). Особливості професійної діяльності соціальних педагогів (О. Безпалько, М. Дідик, Н. Заверійко, О. Вакуленко; І. Іванова, І. Ковчина, С. Коношенко та ін.); професійно-особистісні якості соціального педагога (В. Бочарова, А. Капська, Є. Максимова, Л. Міщик); процес професійної підготовки соціальних педагогів (Ю. Мацкевич, Л. Поліщук, О. Пономаренко, В. Симонович, Л. Пундик, А. Первушина, О. Філь, Н. Живолупова, І. Ковчина, Т. Склярова, О. Карпенко); компоненти професійної готовності до соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки досліджували (Г. Золотова, М. Малькова, Н. Пихтіна, О. Тютюник, Л. Вейланде, Н. Зобенько та ін.); питання інклюзивної освіти (Ю. Багинська); міжнародний досвід функціонування системи профілактики девіантної та делінквентної поведінки (А. Досін, І. Саламатина, А. Кулікова, Н. Зобенько); специфіку роботи с делінквентними неповнолітніми (Е. Чернобродова, В. Белов, О. Нишнианидзе, Н. Клішевіч, Р. Благути, Д. Бойко, Є. Бровко, Н. Федорова); психологічні особливості делінквентних дітей досліджували (І. Горьковата, О. Павлик, М. Денисов, Н. Гресса); особливості роботи з неповнолітніми правопорушниками в пеніцітарній системі (Д. Виговський, С. Горенко, Н. Гресса); особливості профілактики правопорушень (В. Оржеховська, О. Іванова, М. Калиняк, І. Козубовська, В. Терещенко, С. Замула, С. Бадьора та ін.)

В цілому, аналіз дисертаційних досліджень, за період 2002-2012 роки, свідчить про те, що відбувається певне зміщення акцентів з вивчення технологічних аспектів соціально-педагогічної роботи, на питання соціальної роботи, досугової діяльності, вивчення зарубіжного досвіду соціальної роботи, організації соціально-педагогічної роботи у територіальній громаді, реабілітаційної роботи з соціально-дезадаптованими підлітками, формування особистості, формування правової культури дітей та ін. Деякі дослідження присвячені проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з підлітками девіантної поведінки, до профілактики наркотичної залежності, особливостей формування готовності до профілактики адиктивної поведінки. У окремих роботах розкриваються питання професійної підготовки соціального педагога допрофілактики адитивної поведінки в навчальному закладі, до взаємодії з підлітками девіантної поведінки, до діяльності з людьми похилого віку, до виховної діяльності в умовах оздоровчої табору; педагогів до використання інноваційних форм та методів роботи, зокрема казко-терапії, до роботи у сфері сімейно-шлюбних стосунків, до соціально-правової роботи та ін.

Отже, попри зростання кількості наукових праць соціально-профілактичній сфері, питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх не було предметом системного вивчення та окремого аналізу. Також привертає увагу те, що у більшості наукових праць недостатньо відображені та обґрунтовані методи, технології та засоби безпосередньої соціально-

педагогічної профілактики делінквентної поведінки, що на нашу думку, є наслідком недостатньої наукової обґрунтованої концепції соціально-педагогічної профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх.

Висновки. Проведені нами дослідження теоретико-методичного забезпечення соціально-педагогічної діяльності показує, що напрям профілактики делінквентної поведінки є перспективним полем для вивчення. Аналіз дисертацій, захищених за фахом 13.00.05 "соціальна педагогіка" за останні роки, свідчить про те, що фактично поза увагою дослідників залишаються питання підготовки соціальних педагогів до профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх. Ми вважаємо що перспективними напрямками дослідження повинна стати підготовка соціального педагога до професійної діяльності з профілактики делінквентної поведінки в різних інститутах соціального виховання з різними цільовими групами, при цьому дослідження мають бути спрямовані на підвищення наукової обґрунтованості, якості і ефективності соціально-педагогічної практики і підготовки фахівців до цього виду діяльності.

Використані джерела

1. Головань М.С. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства / М.С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні. Сер. : Педагогіка і психологія. – 2011.– №31.– Ч1.– С.203-211.
2. Класифікатор професій (Із змінами та доповненнями). Видання офіційне. – К. : Соцінформ, 2001. – 584 с.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року, № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 2-3.
4. Шептенко В.А. Методика и технология работы социального педагога: [учеб. пособие для студ. Высш.пед. учебн. заведений] / В.А. Шептенко, Г.А. Воронина. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.

Chunosov M.A.

ANALYSIS OF RESEARCH OF PROBLEM OF SOCIAL PROPHYLAXIS OF BEHAVIOR OF DELINQUENCY OF MINOR

*The problem of the vocational training of future social teachers is shown to the prophylaxis of behavior of **delinquency**. The results of analysis of educational literature are shown in the context of socially-pedagogical prophylaxis of behavior of **delinquency**. Results of analysis of researches of dissertations on "social pedagogics". Expediency of realization of scientific researches is shown in directions of preparation of social teacher to professional activity in the field of prophylaxis of behavior of **delinquency**.*

Key words: *direction of preparation, research, educational literatures, social prophylaxis, professional readiness, of behavior of **delinquency**, social teacher.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013 р.

